

ועוד הקשיתי בה: פאן הוא אומר "ויתנו עליו פתיל תכלת", ובענין הצוּאָה הוא אומר (לעיל כח): "ושמַת אתו על-פתיל תכלת", ואומר אני: פתיל תכלת זה, חוטין הן לקשרו בהן במצנפת, לפי שהציץ אינו אלא מאזן לאזן, ובמה יקשרנו במצחו? והיו קבועין בו חוטי תכלת לשני ראשיו ובאמצעיתו, שבהן קושרו ותולהו במצנפת כשהוא בראשו, ושני חוטין היו בכל קצה וקצה, אחת ממעל ואחת מתחת לצד מצחו, וכן באמצעו, שבהן הוא נוח לקשר, ואין דרך קשירה בפחות משני חוטין. לכה נאמר על פתיל תכלת: "ועליו פתיל תכלת". וקושר ראשיהם השנים פלם יחד מאחוריו למול ערפו, ומושיכו על המצנפת. ואל תתמה שלא נאמר: 'פתיל תכלת', הואיל ומרבין הן, שהרי מצינו בחשן ואפוד "וירכסו את החשן וגו'", ועל כרחק, פחות משנים לא היו, שהרי בשני קצות החשן היו ב' טבעות החשן, ובכ' כתפות האפוד היו ב' טבעות האפוד שפגגדן, ולפי דרך קשירה ד' חוטין היו, ומכל-מקום פחות משנים אי אפשר.

לב וישלים כל פלחן משפנא משפן זמנא
ועבדו בני ישראל ככל די פקיד יי ית משה
בן עבדו:

(לב) ותכל כל-עבדת משפן אהל מועד ויעשו בני
ישראל ככל אשר צוה יהוה את-משה בן עשו:

רש"י ויעשו בני ישראל • את המלאכה ככל אשר צוה ה' וגו'.

רש"י כפשוטו - מהדורת לשם

אל טבעת האפוד בפתיל תכלת/
בלשון חיד, ועל-כרחק פחות משנים
לא היו - כלומר, אף שלא פירש
הכתוב מספרם, הרי ודאי לא היו
פחותים משני פתילים, שהרי בשתי
קצות החשן היו ב' טבעות החשן,
ובשתי כתפות האפוד היו ב' טבעות
האפוד שפגגדן (כאמור לעיל כח, כג, כד, וראה
רש"י שם), ולפי דרך הקשירה -
שכופלים כל חוט לשנים, כאמור, הרי
ארבעה חוטין היו לצורך קשירת
החושן לאפוד, ואף אם נאמר שלא היו
פתילים אלו כפולים, מכל מקום
פחות משנים אי אפשר, הרי שנוקט
הכתוב לשון 'פתיל תכלת', אף
בשמרובים הם: תורה לב
(לב) ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה
ה' את משה בן עשו. כפל הלשון
'ויעשו' כן עשו' הוא מתוך ששני
דברים נאמרו כאן, תחילת הכתוב
פירושו: 'ויעשו בני ישראל את
המלאכה האמורה למעלה, ועוד
משמיענו הכתוב: 'ככל אשר צוה ה'
את משה בן עשו', שלא שינו מאומה
ממה שצטוו (בא"י, לשרי: תורה לג

וקצה, שכן כל אחד מן החוטין
שבקצוות היה נכנס בנקב שבציץ
ויוצא ממנו, ונמצא כפול לשנים,
אחת ממעל - חציו האחד נתון מעל
הציץ לצד חוץ, ואחת מתחת הציץ
לצד מצחו, וכן החוט שבאמצעו
כפול לשנים, חציו האחד מעל הציץ
והשני מתחתיו, שבהן הוא נוח לקשר,
ואין דרך קשירה בפחות משני
חוטין. ולכה נאמר 'על פתיל תכלת'
ומאידך נאמר 'ויתנו עליו פתיל
תכלת', ואין סתירה בדבר, שכן חציו
האחד של הפתיל היה נתון תחת הציץ
והשני מעליו, וקושר ראשיהם השנים
- ראשיהם הכפולים של שלשת
הפתילים כולם יחד מאחוריו למול
ערפו, וכך הוא מושיבו (את הציץ) על
המצנפת (ראה לעיל פרשת תצוה
צוירים מספר 11-21).

ואל תתמה על כך שלא נאמר
'פתיל תכלת' בלשון רבים הואיל
ומרבין הן, כי אם 'פתיל תכלת'
בלשון חיד, שהרי כך מצינו גם
בחשן ואפוד שאמר בהם הכתוב (ועל
פסוק כא) 'וירכסו את החשן מטבעתיו

היה נתון על המצח, הרי שאין הציץ
על המצנפת, אלא המצנפת למעלה
היא בגובה הראש, והציץ למטה
ממנה, ומקום התפילין ביניהם. ומהו
פירוש הכתוב 'לתת על המצנפת
מלמעלה? ועוד קושיא הקשיתי בה:
פאן הוא אומר 'ויתנו עליו פתיל
תכלת', ומשמע שהיה פתיל התכלת
נתון על הציץ, ובענין הצוּאָה -
בצויו על עשיית הציץ הוא אומר
(לעיל כח, לו) 'ושמת אותו על פתיל
תכלת', הרי שהיה הציץ נתון על
הפתיל? ואומר אני כי 'פתיל תכלת'
זה האמור כאן, חוטין הן, הנתונים
בציץ כדי לקשרו בהן במצנפת, לפי
שהציץ אינו מקיף את כל הראש
באופן שיכול להתקיים מאליו ולא
ליפול ממנו, אלא הוא נתון על מצחו
מאזן לאזן, ובמה יקשרנו במצחו?
ולכה היו קבועין בו חוטי תכלת
לשני ראשיו - בשני קצות הציץ
לימינו ולשמאלו, וחוט תכלת נוסף
אצל מצחו באמצעיתו, שבהן קושרו
ותולהו במצנפת כשהוא (המצנפת)
בראשו, ושני חוטין היו בכל קצה